

Mens en Wereld



Het winterseizoen van het H.V. is alweer ten einde. De bijeenkomsten behoren zo'n beetje tot het verleden, maar wie denkt dat er in de lederen van het Verbond nu alles in gereedheid gebracht wordt voor een diepe zomerslaap, heeft het mis. Was 't maar waar, eigenlijk. Ik zou het best heerlijk vinden, om tot september fijn van het zonnetje te genieten en me nergens meer iets van aan te trekken. Maar dat kunnen we nu eenmaal niet. We hebben trouwens het klimaat tegen. Hier moet je toch immers des zomers ook vaak hard werken om warm te worden en dan, humanisten zijn over 't algemeen van nature, geloof ik, niet zulke door-dik-en-dun levensgenieters.

Hoe het ook zij, het H.V. gaat onversaagd door en ik doel op 't ogenblik hoofdzakelijk op de betrekkelijk pas opgerichte Commissies voor Praktisch Humanisme en Geestelijke Verzorging. Ze zijn er om mensen, die praktische of geestelijke hulp nodig hebben, bij te staan en ze hebben, hoe kan het anders, dringend behoefte aan medewerkers. Want al hopen we natuurlijk allemaal, dat we er nooit een beroep op hoeven te doen, veel belangrijker is, dat de commissies een beroep doen op iedereen, die op enigerlei wijze in staat is, hulp te bieden of adviezen te geven op een bepaald gebied.

Het H.V. zit vol mensen, met grote en kleine talenten, die zich er hoegenaamd niet van bewust zijn hoeveel prijs er op hun medewerking wordt gesteld. 't Is alleen de grote kunst om ze te vinden, als ze zich niet uit eigen beweging aanmelden.

't Is echt waar, soms wordt er ergens, ik zou haast zeggen in een vergeten hoekje, een lid van het Verbond ontdekt, waarvan iedereen plotseling begint te juichen: „Dat hadden we veel eerder moeten weten, dat we zó iemand in ons midden hadden!”

'k Zou zeggen, denkt u er eens over na, als u van de zomer aan 't zeilen bent, of aan 't kamperen; of als u gewoon, zomaar in de zon zit te soezen in een zomerhuisje zoals op dit plaatje, heerlijk tussen de bomen.



Chroestsjow, de „vertegenwoordiger”

De zeventigste verjaardag van Nikita Sergejevitsj Chroestsjow is op 17 april bescheiden gevierd. Hij stond te zeer „in het nieuws” en máákte nog te veel dat nieuws, om aanleiding te geven tot „herdenken”. Zou men op zijn carrière een terugblik hebben willen werpen, dan had deze vooral de elf jaar moeten betreffen, die er sinds Stalins dood (in 1953) waren verlopen. Van die tijd af heeft hij in westerse ogen geschiedenis gemaakt. In de Sowjet-Unie zelf had hij echter reeds een grote reputatie, want hoe zou hij anders in 1939 hebben kunnen zijn toegelaten tot de hoogste kern van ongeveer twaalf leiders, die het politieke bureau vormden van de communistische partij? Tijdens de oorlog had hij algemeen bewonderde arbeid verricht in de Oekraïne. Hij was daar eerste secretaris van de Oekraïense partij, dezelfde machtige functie, die Stalin voor de gehele Sowjet-Unie bekleedde. Bij de evacuatie van de burgerlijke bevolking, het redden van de fabrieksuitrustingen, het overbrengen van industrieën en miljoenen arbeidskrachten naar de Oeral en bij het organiseren van de guerrilla achter het Duitse front had hij zijn sporen verdiend. Van 1944 tot 1949 had hij een grote rol gespeeld bij de wederopbouw van de verwoeste Oekraïne. Toen hij in dat jaar naar Moskou terugkeerde had hij een aanzienlijke staat van dienst. Dat hij in september 1953, een half jaar na Stalins dood, diens positie verwierf als eerste secretaris van de landelijke partij wekte alleen verbazing in het Westen.

Hoe zagen de Russen hem? Hij was een man van de tweede generatie van leiders, die geen deel hadden gehad aan de opbouw van de partij vóór 1917 en evenmin aan de verovering van de staatsmacht. Toen de revolutie uitbrak was hij mijnwerker in het Donetsbekken en op zijn 23ste jaar nog analfabeet. Maar revolutionair was hij wel. Hij trad onmiddellijk toe tot het Rode Leger en werd in 1918 al lid van de partij. „Alles wat ik ben heb ik aan de partij te danken”, zo heeft hij later gezegd. In haar rangen leerde hij lezen en schrijven en hij verbond jaren lang zijn organisatorische arbeid met de studie aan verscheidene instituten. Er was voor hem geen tegenstelling tussen volk en partij. Hij bewonderde de hoogste leiders en groot was tot hen de afstand. Hij begon hen echter geleidelijk te naderen zonder het contact te verliezen met de massa. Ook na 1953 nog „ging hij herhaaldelijk de boer op”, sprak met de gewone lui in hun terminologie, ongegeneerd en onge-reemd. Degenen die hem nog tijdens Stalins leven leerden kennen waren verbaasd over de vrijheid en zelfbewustheid, waarmee hij sprak over fouten en gebreken, niet van het regime

als zodanig, maar van degenen die de richtlijnen ervan moesten uitvoeren. Vandaar dat men Chroestsjow kende als een „type”: hij sloot zich niet op zoals de vergoddelijkte Stalin, ook zou niemand op de gedachte komen hem te beschouwen als een hogepriester. Hij was toegankelijk en gewoon, zelfs geen „intellectueel” die geleerde verhandelingen schreef over de marxistische theorie. Weinig hield hij zich bezig met de internationale bewegingen. Voor arbeiders en boeren bleef hij „één van ons”. Deze reputatie heeft hem altijd geholpen, als hij in conflict kwam met de andere „bonzen”. Nog in 1957 hebben de leden van het centrale comité der partij hem in een spoedvergadering gered, toen de oude garde (versterkt met jongere meelopers) hem ten val wilde brengen.

Men zou te ver gaan te zeggen, dat Nikita's invloed rustte in „de massa”, want die is ook nu nog een factor van te geringe politieke betekenis. Maar stellig wortelde zijn macht in de basis van de partij. Die vooral vertegenwoordigde hij. Gestadig vergrootte hij de medezeggenschap van de partij, die in Stalins tijd was behandeld als een te verwaarlozen en gehoorzame troepenmacht, waarover de generaals naar believen beschikten. In feite stond de partij in dienst van het autoritaire staatsapparaat, dat zich autonoom ontwikkelde. Wat Chroestsjow beoogde was, de staatsbureaucratie onder controle te brengen van een partij, waarbinnen de zeggenschap van het lagere kader – misschien zelfs van de leden – zou worden vergroot.

Het spreekt van zelf dat hij dit doel niet had kunnen nastreven, indien het zelfbewustzijn van boeren en arbeiders niet was toegenomen. Hij constateerde evenwel, dat zulks het geval was. In de tijd van Stalin was de basis voor zulk een beleid nog onvoldoende aanwezig. De boeren, nauwelijks uit hun horigheid ontwaakt, in 1917 van hoop vervuld zelfstandige ondernemertjes te kunnen worden, waren door de gedwongen collectivisatie en de daarmee samengaande terreur psychisch verlamd. De arbeiders, wier aantal bij het begin der industrialisatie nog te gering was, en wier scholing veel te wensen overliet, ontwikkelden nog geen wezenlijke macht. Na 1936 echter begon dit te veranderen en de oorlog vergrootte het zelfbewustzijn van het volk in ontzaglijke mate. Alles hing toen immers af van de activiteit der patriottische massa. Onder degenen, die de verandering beseften, stond Chroestsjow vooraan. In zoverre kon men spreken van een soort „democratisering” dat de massa meer invloed uitoefende op de partij en deze laatste weer op de leiding.

Van nog groter betekenis was dat Chroestsjow in die massa niet langer een potentieel gevaar

(vervolg op pagina 6)

Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
19e jaargang no. 11 – 6 juni 1964

Kritisch allerlei

door R. de la Rie

Censuur is bij ons een vies woord. Wij denken dan aan Hitler-Duitsland, aan Spanje of aan de nieuwe wetgeving op de journalistiek in Zuid-Afrika, maar wij denken niet aan ons eigen vrije Nederland. En toch... Een tijdje geleden meende de heer Van Doorne te moeten optreden tegen de persvrijheid door een Eindhovens studentenblad onder druk te zetten, dat een aantal waarheden had gepubliceerd, die hem onwelgevallig waren. Minder lang geleden belde een niet onaanzienlijk aantal mensen die doorgaans de mond vol hebben over „de vrije wereld”, onze minister-president op, met het dringend verzoek de VARA het zwijgen op te leggen, naar aanleiding van de televisie-uitzending. Zo is het. Het voortbestaan van die in ons gezapige landje zo uitermate nuttige rubriek is niet verzekerd, omdat op de ledenvergadering van die omroep ook al enige mensen zich op hun tenen getrappt voelden. De Nieuwe Linie moet, als de heren jezuïeten er tenminste geen handigheidje op vinden, drie van zijn beste redacteurs missen, omdat het blad dingen gepubliceerd heeft, die uitermate nuttig werk konden doen in zijn eigen katholieke lezerskring, maar die de een of andere meneer in Rome niet zinden. Waarbij dan overigens nog het interessante vraagje opkomt hoever het gezag van een buitenlander in onze eigen vrije pers kan gelden. De Waarheid, communistisch volksdagblad, houdt al jaren met het grootst mogelijke kunst- en vliegwerk het hoofd boven water, omdat in ons land geen krant zonder advertenties kan bestaan en de zakenwereld sinds Hongarije het blad eenvoudig boycot. Pharetra, het studentenblad van de Vrije (dat is de gereformeerde) Universiteit in Amsterdam, werd door de rector-magnificus onder zware druk gezet, toen het een aantal interviews wilde publiceren met mensen die het gereformeerde geloof vaarwel gezegd hadden. Ook de Utrechtse studenten mogen niet schrijven wat ze willen, als dat hun hoogleraren niet bevalt. Een tijdje geleden alweer dreigde de beweging van de Morele Herbewapening de N.R.C. een groot aantal advertenties van bevriende zakenmensen te onthouden, als het blad niet eens wat vriendelijker over deze absolute eerlijkerds ging schrijven. En hoe zou het te verklaren zijn, dat goede weekbladen, echte opiniebladen althans, ternauwernood rond kunnen komen? De Linie ging vorig jaar bijna over de kop, De Groene

bestaat alleen bij de gratie van het feit dat zijn medewerkers zulke idealisten zijn, dat ze bijna voor niets schrijven, Vrij Nederland schijnt de laatste tijd weer wat beter te gaan, maar heeft ook nogal eens op de rand van de afgrond gebalanceerd, De Haagse Post moet het blijkbaar — naar mijn smaak wel wat te vaak — zoeken in een vrij goedkoop soort populariteit. Ook de weekbladers moet het niet alleen van het aantal abonnementen hebben, maar vooral ook van zijn adverteerders. De invloed van die adverteerders is daardoor enorm, ook al zullen ze zelden rechtstreeks de redactionele kolommen beïnvloeden. Nu is alles wat hierboven opgesomd is, natuurlijk niet regelrechte censuur, zeker die kwestie van die advertenties niet. Maar toch vraag ik mij wel eens af of wij niet al te gauw geneigd zijn alles wat afwijkt, alles wat nu eens anders dan anders is, alles vooral wat gevestigde, bijna geheiligde opvattingen te lijf gaat, niet alleen af te keuren, maar liefst ook onmogelijk te maken. Naar mijn mening is een fel protest op zijn plaats in al die gevallen waarin particulieren of instanties iemand monddood willen maken, omdat het vrije woord de basis is van een ware democratie. Daarom is het toch ook wel de vraag of die grote adverteerders wel zulke goede democraten zijn, als ze om andere dan zuiver zakelijke redenen bepaalde bladen uitsluiten van hun campagnes. En daarom moet er aan de democratische gezindheid getwijfeld worden van de heren Van Doorne, de pater-generaal der jezuïeten, de rector-magnificus van de V.U. en de aanhangers van de Morele Herbewapening.

Verdraagzaamheid eist het tolereren van andermans mening, ook als die ons in hoge mate onaangenaam is. Verdraagzaamheid was een van de onderwerpen van gesprek op een studie conferentie van de Vereniging van geschiedenisleraren in Nederland (V.G.N.) vorige maand in Oosterbeek. Dr. H. Bongers was de inleider en zei, volgens het verslag in de N.R.C., onder andere: „dat voor het onderzoek naar tolerantie bepalend is hoe de houding is van een groep mensen, die gebonden zijn door een zelfde geloof, ideaal of overtuiging, tegenover andersdenkenden. Vooral de gedachte een geopenbaarde waarheid te bezitten, gecombineerd met een daaruit bijna automatisch voortkomend, profetisch element, zijn de drijfveren geweest voor de on-

verdraagzaamheid. Juist dit profetisch aspect doet de medemens niet meer als mens zien, maar als object tot bekering.”

Prof. Brian Bradshaw, hoofd van de School van schone kunsten aan de Rhodes-universiteit te Grahamstad, heeft in Pretoria gesproken op „het volkscongres” (wat dat dan ook mag zijn) bericht Zuid-Afrika van Week tot Week. Hij had het over het communisme, dat hij om allerlei redenen een groot gevaar vond. Nu heet, zoals dat in iedere rechtse dictatuur het geval is, in Zuid-Afrika alles wat niet met het regeringsstandpunt strookt, communisme, maar daar ging het prof. Bradshaw uiteraard niet om. Nee, het communisme maakt in het Westen vorderingen (steeds meer fatsoenlijke mensen verklaren zich tegen de apartheid namelijk) en hoe? „Het is aan het intellectuele front, dat het communisme thans in het Westen het meeste veld wint. Zoals de bolsjewistische revolutie zich heeft bezig gehouden met de vernietiging van de persoonlijke waarden en van de individuele mens, om in zijn plaats een mens te kunnen stellen, die materialistisch is ingesteld, zo worden kunstenaars en andere cultuurbewuste lieden in het Westen vandaag in dezelfde geest bewerkt. Door dit cultuurfrent aan te pakken, proberen de communisten van de Westerling een nieuwe mens te maken, die los staat van het verleden, zodat politieke leuzen voor hem weldra kracht van beginselen zullen krijgen.” En nu voelt u wel, dat iedere intellectueel daar onmiddellijk invliegt, want de communisten willen volgens prof. Bradshaw niets meer of minder dan „een wereldwijde cultuur” en „een toestand van collectieve banaliteit”, die zij dan beschaafde cultuur noemen. Ik vraag u: wat is er aanlokkelijker voor een cultuurbewuste Westerling? Zou die hooggeleerde heer wel eens in het Westen rondgekeken hebben of zou zijn praatje alleen maar passen in de Mussert-of-Moskoutheorie van zijn broodheren?

Een pluim op de hoed van de voorzitter van de Nederlandse Vrijgezellenbond, de heer G. Key, omdat hij in zijn openingsrede op de landdag van die bond vorige maand met klem de suggestie heeft afgewezen, dat de achthon-

derduizend Nederlandse vrijgezellen een eigen politieke partij zouden oprichten. „Een dergelijke partij past niet in ons parlementaire stelsel. Zij zou slechts een deelbelang behartigen. De vrijgezellen hebben immers geen uitgesproken standpunt over problemen als die van het kleuteronderwijs of de multilaterale kernmacht!” Hij heeft groot gelijk; wij hebben geen behoefte aan nog meer belangenvertegenwoordigers in ons parlement, er zijn er al meer dan genoeg. Wat echter wel de vraag is, is wanneer andere volksvertegenwoordigers nu eens metterdaad de belangen van deze enorme groep landgenoten gaan bepleiten. Tot nog toe hebben we nog niet veel anders dan lippen-diensten gezien, want palavers en moties ten spijt vallen de vrijgezellen nog steeds in de „strafklasse” van de belastingen zonder dat ook maar één minister, van welke politieke kleur ook, daar ooit iets aan gedaan heeft. Bovendien komen ze bij de woningtoewijzing achteraan, terwijl we toch wel mogen vaststellen, dat zij even goed recht op een eigen leven hebben als de gehuwden, en dat het onbillijk is hen ten eeuwigen dage afhankelijk te laten zijn van de luimen van hospita's. De kamershuizen in de grote steden zijn bovendien van dien aard, dat je voor hetzelfde geld een aardige villa zou kunnen bewonen. De vrijgezellen worden niet alleen onrechtvaardig behandeld, ze worden eenvoudig uitgebuit, als u het mij vraagt. Het zijn niet alleen voor de minister van financiën blijkbaar welkome melkkoe-tjes. Misschien wordt het tijd, dat we hen eens als normale medemens gaan zien. Men zou ze wellicht zelfs kunnen belonen voor de niet geringe verdienste geen bijdrage te leveren tot de verdere overbevolking van ons land!

Mocht u, zoals een vriend van mij, als u uit dit tranendal verlost zult zijn, liever niet naar de hemel gaan, omdat daar alleen van die saaie mensen komen, dan kunnen ze u in Amerika de weg wijzen, lees ik in De open deur. Maar... „de overheid van de Amerikaanse staat Michigan heeft nu al voor de zesde maal een nieuw bord moeten plaatsen, dat de weg wijst naar het plaatsje Hell. De borden worden telkens door souvenirjagers meegenomen.”

Onschuld

*Dat heb ik niet gezien
daar heb ik nooit van gehoord
dat weet ik dus niet
zeggen wij*

*maar — goddank
hebben wij
een geweten.*

Jan F. de Zanger

(Uit: Bij mijzelf te rade, H. P. Leopolds Uitgeversmij. N.V., Den Haag, 1962)

Geslaagde Landdag van Socrates

Verhouding tussen geestelijke verzorging en geestelijke vorming

De goedbezochte landdag van Socrates, op 10 mei in het conferentie-oord De Tempel in Overschie gehouden, was geheel gewijd aan de vraag hoe de werkgebieden geestelijke vorming en geestelijke verzorging zich tot elkaar verhouden. Zoals voorzitter dr. P. Thoenes opmerkte, bestaat daarover een nog vrij grote onduidelijkheid. Nu het werk zich op beide gebieden thans in versneld tempo voltrekt, is meer duidelijkheid omtrent de wezenlijke verhouding tussen deze twee takken van geestelijke arbeid van urgent belang. Deze landdag beoogde in een wat breder kring van humanisten het denken over deze materie te activeren aan de hand van enige fundamentele beschouwingen.

De eerste inleider, de heer P. A. Pols, centraal geestelijk raadsman bij de inrichtingen van justitie, benaderde de vraagstelling vanuit aard en inhoud van de geestelijke verzorging, omschreven als „systematische ambtshalve bemoeienis met de medemens in zijn geestelijke moeilijkheden en bij de ontplooiing van zijn menszijn, teneinde de krachten te activeren die hem in staat stellen zelfstandig een levensvisie te hanteren, waardoor hij met zijn totale zijn betrokken is op het totaal van zijn bestaansverhoudingen”.

Het gaat in de geestelijke verzorging primair om het doen overwinnen van geestelijke moeilijkheden. Wat zijn dat?

De mens staat altijd in een veelheid van situaties, in het werk, in huwelijk en gezinsleven, in het verenigingsleven, als staatsburger, als verkeersdeelnemer, als consument, als vakantieganger, etc. Hij is een situationeel wezen. Hij moet met al die situaties zien klaar te komen, zijn houding er tegenover zien te bepalen. Steeds opnieuw rijst de vraag: wat/hoe doe ik in deze situatie?

De praktijk leert dat mensen heel verschillend op gelijke of vergelijkbare situaties reageren. Wat laat men daarbij meespelen? Is een zekere lijn in die zelfbepaling mogelijk? Zeker! De mens kiest zijn positie steeds weer op grond van bepaalde waarderungen, d.w.z. van een zelf op te bouwen complex van waarde-toekenningen dat richting geeft bij de verwerking van de ervaringen.

Deze waarderende gerichtheid in, respectievelijk tegenover de levenswerkelijkheid noemde de inleider de *grondsituatie* van de mens. Bedoeld waardencomplex is zijn levensovertuiging, geen luxe, maar voorwaarde voor echt *menselijk* bestaan. Een werkelijk nihilistisch mens is niet denkbaar. Het is de natuur van de mens een redelijk-zedelijk wezen te zijn. De mens kan wel proberen zijn levensovertuiging te verwaarlozen, maar hij kan niet duurzaam zijn menselijkheid overboord zetten. Hij geeft niet vrijblijvend maar krachtens zijn natuur, dus krachtens zijn redelijk inzicht en zijn zedelijke maatstaven, antwoord op situaties.

Als de mens zó is, moeten we hem zó ernstig nemen. Altijd en overal tendeert de levensovertuiging naar een sterk persoonlijk karakter. Ondanks dat zeer persoonlijke karakter van de levensovertuiging blijken tussen mensen belangrijke punten van overeenstemming te zijn. Zo kunnen we ook spreken van de humanistische overtuiging naast de rooms-katholieke, de protestantse enz.

Eigen leven maken

Staan in de humanistische overtuiging weet de mens zich aangewezen op zijn menselijke vermogens om, tot aan de grenzen van het mysterie, steeds opnieuw zijn concrete bestaan te interpreteren en te richten. In tegenstelling tot het dier kan de mens niet volstaan met het louter volgen van zijn driften en instincten. De mens moet hier ingrijpen, zijn eigen leven *maken* en wel met behulp van zijn waardebesef. Het komt hier aan op zijn *gehorigheid*; hoe fijner die gehorigheid, hoe meer mens. Aldus blijkt de mens als waarderend wezen bovendien

in voortdurende ontplooiing, waarbij verfijning van zijn gehorigheid samenhangt met vermeerdering van zijn levenservaring.

Hier nu ligt de wortel van geestelijke levensmoeilijkheden: de mens, aangelegd op geestelijke dynamiek, kan met zichzelf tegenover zijn werkelijkheid achterop raken. Hij verliest innerlijk zijn greep op de dingen, zijn complex van waardetoekenningen functioneert niet of niet in voldoende mate, hij staat zonder geestelijk houvast in zijn situatie.

De geestelijke verzorging, wortelend in het besef van verbondenheid van mensen in een moeitvol bestaan, dat de mens steeds opnieuw uitdaagt tot persoonlijke zinverlening, wil de in die uitdaging falende mens bijstaan in zijn worsteling opnieuw zijn richting te vinden. Dat maakt geestelijke verzorging niet tot een zaak alleen voor „arme”, „zielige” mensen. Bij ieder mens kunnen omtrent de relatie van grondsituatie en werkelijkheid vragen rijzen die hem soms in een noodsituatie kunnen brengen waarover hij met een ander zal willen spreken.

De geestelijke verzorging kenmerkt zich door *systematiek*. Dat duidt niet zozeer op een bepaalde techniek als wel op een *werkhouding* van de geestelijk raadsman. Zijn taak is niet verkondigend; de cliënt moet niet „beter in de leer” worden. Het gaat om het in „liefde” (K. Jaspers) worstelen met/voor de ander in het vaste geloof dat ook die mens tot creativiteit in staat is. Hij zal trachten in zijn cliënt antwoorden op te roepen door confrontatie met de grondsituatie.

Hier nu ligt in de geestelijke verzorging de overgang naar geestelijk vormingswerk: de fase van heroriëntatie, van groei van de cliënt naar groter geestelijke volwassenheid. De geestelijke verzorging beperkt zich niet tot hulp bieden in acute moeilijkheden. In de regel vloeit uit die hulp voort het gesprek over de levensovertuiging van de cliënt en die van de geestelijke raadsman.

De inleider besloot met de conclusie, dat deze taakanalyse van de geestelijke verzorging wijst op de noodzaak dat geestelijke raadslieden ook op geestelijke vormingsarbeid worden geselecteerd en voorbereid.

Theoretisch verband

De tweede inleider, dr. L. van Gelder, lid van de sociaal-pedagogische sectie van Socrates, wilde meer van buiten af komen tot systematiek. Wat gebeurt er nu allemaal op beide terreinen en in hoeverre is er theoretisch verband, zo vroeg hij zich af.

Onder vorming verstaat hij een aantal activiteiten op anderen gericht met de bedoeling hen te veranderen. Die vormingstaak kan zich richten op vijf kringen: de samenleving, de eigen kring, de anderen, het gezin, de jongeren (HVO) maar steeds is de centrale gedachte een appèl om tot een zedelijk/geestelijk verantwoord leven te komen. Er worden steeds zekere eigen activiteiten gevraagd, maar wel onder leiding met het zelf doen en verwerken als grondvoorwaarde. De geestelijke vormingsleider is een gids, maar er is geen gebaande weg; hij kan niet dirigeren en weet niet tevoren waar hij terecht zal komen.

Ook als geestelijke vorming overgaat in gees-

telijke hulpverlening is de dialogische verhouding voorwaarde op grond van de *gelijkwaardigheid* van mensen. Uiteraard is er geen situationele gelijkheid (kind, groepslid, hulpvrager).

Volgens het moderne antropologische denken is de spanning tussen grondsituatie en levenssituatie een wezenstrek van het menselijk contact. De gelijkwaardigheid wordt steeds bedreigd, maar men voert er ook altijd strijd voor. Het is het verlangen van de mens naar erkenning als mens.

Is dit antropologisch uitgangspunt eenmaal gevonden, dan volgt het opnieuw interpreteren van het begrip mens. Het komt aan op diens vrije keuzemogelijkheid, met erkenning overigens van zijn cultuurbepaaldheid. Juist ook in de humanistische mensopvatting is de vrije keuze kenmerkend, maar daarbij dient die keuze redelijk verantwoord te zijn. In de geestelijke vorming willen wij het systeem van de keuze concretiseren, waarbij naast *rationeel denken* ook *levenswijsheid* een rol speelt. Dat laatste is een innerlijk besef van harmonie, een gezichtspunt voor ordening.

Nodig is een nuchtere bewustheid van de mens omtrent zijn taak in de wereld, het toepassen van de grondprincipes van de wijsheid in concrete situaties. In onze vormingsarbeid willen wij een stukje humanistische wijsheid laten functioneren in een appèl tot bezinning op het bestaan die voor het humanistisch denken kenmerkend is. Maar de ander behoudt de vrijheid op een andere manier gelukkig te worden. De zin van dit werk is dat ieder voor zich komt tot verheldering van zijn levenssituatie.

Ieder het zijne

Met betrekking tot de organisatie van het werk staat de vraag voorop: hoe geef je ieder het zijne? Dat vraagt een grote verscheidenheid van organisatorische vormen en organisatorische soepelheid.

Tussen deze algemene vormingstaak en het geestelijk werk in gevangenissen, leger, gemeenschappen en werkkampen liggen geen principiële verschillen. Steeds is het werk gericht op de totale mens, is er sprake van hetzelfde appèl-karakter. Ook in de geestelijke nood gaat het om kansen tot rijping, zichzelf zijn, gezonde krachtsontplooiing.

Tot slot ging de inleider dieper in op aard en wenselijkheid van de geestelijke vorming in gezins- en schoolverband. Ten aanzien van het gezin stelde hij, dat men nog weinig afweet van de wijze waarop het geestelijk aspect in de opvoeding der ouders zich voltrekt en hoe verschillen dienaangaande uitwerken. Wel is het duidelijk dat het de ouders, met name voor de geestelijke vorming in de puberteit, aan culturele traditie ontbreekt en dat zij de norm nog niet kennen. De hulp aan die ouders zal erop gericht moeten zijn hen een echt contact met hun pubers te doen bewaren.

Een deel van die taak kan ook met vrucht worden overgedragen aan de school, uiteraard als een facultatief vak, mogelijk in nauwe relatie met de ouders gehanteerd. Wat zijn hier de verwachtingspatronen van de ouders? Ook dit humanistisch vormingsonderwijs staat in het teken van het wekken van zelfverantwoordelijkheid, bepaling van eigen leven.

Juist dit humanistisch vormingsonderwijs dreigt het sterkst geïsoleerd te raken van de rest van het werk. Het grote gevaar van de huidige school is daarbij dat zij haar functie meer vervult in nuttigheids- dan in vormingstaken. Dit vormingsonderwijs zal moeten zoeken naar werkvormen die juist de appèlsituatie mogelijk maken. Naast specifieke aard van leerstoffen en karakteristieke werkmethode is het vooral ook de *persoon* van de leerkracht, door wie het appèl tot bezinning, tot werkzaamheid kan komen.

G. Uitenbogaard

Zie: „Geestelijke verzorging op humanistische grondslag” (uitgave H.V. 1958).

MENS EN MUZIEK

T.V.-ongein

Werkmoe en vakantie-minded als we aan het worden zijn, accepteren we steeds meer gelaten alles wat zich uit de TV-gehaktmolen aan muziek en onmuziek over ons uitstort. Maar juist in de vakantie krijgen we straks de tijd ons te gaan bezinnen op de psychose van de show-business die ook in Nederland onze muzikale smaak dreigt aan te tasten.

Op muzikaal gebied kan in onze dagen het eerste het slechtste meisje met een leuk toetje, een huzarenkapsel en uitdagende fysieke proporties goud verdienen. Stem? Muzikale expressie? Kom nou, die zijn vers twee, want het gaat hierbij niet om de relatie tussen mens en muziek maar om die van mens en show-erotiek. Een relatie die gerechtvaardigd wordt door iets wat voor muziek moet doorgaan, maar het niet is.

Dat ik nu op een mopperende puriteinse zuurpruim lijk, komt alleen omdat ik nog niet mijn troeven heb uitgespeeld: Jacques Brel, Doris Day, Ella Fitzgerald en (onze eigen) Rita Reys, of welke andere grootheden dan ook, die prestaties van gelijk niveau kunnen opbrengen. Ook Jacques, Doris, Ella en Rita c.s. kunnen met de showbusiness overweg, maar die is voor hen niet zo zeer een kwestie van ladykillers-glimlach of buste-maat, maar het décor waartegen hun wezenlijke muzikale talenten des te sterker uitkomen.

Plaats daar nu eens tegenover de snel stijgende en weer even fluks neerploffende sexbomsteren. Daarvan schieten er zoveel uit de vruchtbare TV-showbodem dat we van verbazing met de ogen knipperen over al die lieve prille meisjes en boys met hun naar succes en kapitaal hunkerende smoeletjes.

door Leo Hoost

Langzamerhand ben ik meer dan verzadigd van alle TV-shows, de parades van via de talentenjacht geschoten bokken (en geiten), moe van de vocale platitudes in de „geest” van Wat een lol op het feest van tante Jans en ome Nol. En ik niet alleen want het blijkt, dat het TV-publiek best geloven wil aan allerlei smartlap-parafrazen om eens iets anders te horen dan het eeuwige Das ist die Liebe, die Liebe, die Lie-hie-be, iets anders te zien dan de geforceerde parelwitte-tanden-glimlach, de bestudeerde hupsheld, de veel te deugende ondeugendheid. Om je doodmoe bij te vervelen!

Eigenlijk zouden we terug moeten... terug naar één TV-net en naar slechts één zend-uur per dag. Door de selecterende invloed van deze beperking zouden we dan eindelijk de moeite van het niets doen over kunnen hebben voor het luisteren en kijken naar werkelijk goede uitzendingen van lichte muziek. Nu wordt ons echter domweg een TV-ruif voorgehouden van meestal avonden vullende muzikale (?) kunst-en-vliegwerk ongein.

TV-ongein van een heel andere soort kwam in mijn huiskamer tijdens de eerste pinksteravond met een TV-reportage over de beroemde Canadese pianist Glenn Gould (27). Een Bach-speler met de feilloze technische pianistiek van een elektronische schrijfmachine. De reportage

werd aangediend als iets heel bijzonders: een inside story over het dagelijks wel en wee van de grammofoonplaten producerende Glenn Gould. Maar wat er aan bod kwam, was niets anders dan snelheid en aanstellerij.

Het eerste was er inderdaad – prestissimo possibile. Het tweede bleek uit het kwasi losse en erg overdreven jongens-onder-elkaar-gedoe van de pianist en de opnametechnici. Een van hen liet zich onder de opname door zelfs masseren... als dat geen life-reportage was, het lag er tienwerf bovenop.

En Glenn Gould – hij liet zich haast meer

dan helemaal gaan. Hij sloeg de knieën over elkaar en vouwde zich dubbel achter de toetsen, was aan het zing-kreunen terwijl zijn vingers over het klavier flietsten, kortom, hij deed alles waardoor het TV-publiek geacht werd te denken: „jongen jongen, wat ben jij enorm, geniaal muzikaal...”

Maar dat was het in feite nu juist... niet. Want er kwam geen muziek uit Glenn Gould, maar een Bach... ontdaan van muziek, een armzalig naakte en onnatuurlijk virtuoze Bach.

Wel, dacht ik zo, daar hadden ze bij onze TV een goedkopere reportage over kunnen maken met een superpianist van eigen bodem, zoals Theo Bruins. En die had het dan nog geleverd zonder al die soesa waarvoor het vooroorlogse Joodse Amsterdam zo'n prachtig woord had: *anstelleritus*.

De presentator van Glenn Goulds reportage had nog het inzicht om er lichtelijk ontsteld bij te vertellen dat er van de beroemde pianist Glenn Gould om onnaspeurbare redenen geen grammofoonplaten in Nederland zijn te krijgen! Om het met Rudi Carrell te zeggen: „Wat een geluk!”

Waarde van de antieke cultuur

Onlangs werd te Nijmegen een symposium gehouden over het veel besproken thema „Waarde en overdracht van Grieks-Latijnse klassieken”. Bij deze gelegenheid hield prof. dr. R. C. Kwant een lezing waarin hij o.m. de vraag onderzocht of het teloorgaan van de klassieke humaniora noodzakelijkerwijze een gevaar en een nadeel inhoudt voor onze beschaving. Velen spreken immers van een toenemende ontworteling omdat wij het contact met de wortels van onze beschaving verliezen wanneer wij de studie van het Grieks en het Latijn zouden verzaken. Anderen doen gelden dat een overschakelen naar een overwegend natuurwetenschappelijk en technisch onderwijs een materialistische en pragmatische geesteshouding in de hand zou werken. Tenslotte vreest men dat een contactverlies met de klassieke oudheid ook een ondermijning van het waardebesef tot gevolg moet hebben.

Naar de mening van prof. Kwant zijn deze bedenkingen te wijten aan een eenzijdige kijk op de thans aan de gang zijnde evolutie. Wat de „ontworteling” betreft moet men bedenken dat er een onderscheid bestaat tussen de kennis en de actieve opnemings van het verleden. We mogen niet zeggen „als we de wortels niet meer kennen, werken zij niet meer in ons door”. Het Oude Testament werkt wel degelijk in onze cultuur door, hoewel bijna niemand Hebreeuws kent. De Franse revolutie werkt door in het moderne leven, ook al weet men weinig over deze periode in de geschiedenis.

Verder verwacht men de antieke cultuur als zodanig en de wijze waarop zij in het verleden in het onderwijs werd opgenomen. Hierbij kwam immers slechts een klein gedeelte van deze cultuur tot haar recht. *Men beperkte zich bijna uitsluitend tot het literaire en artistieke aspect van deze cultuur en verloor uit het oog, dat ook de wiskunde en het empirisch onderzoek van de natuur (voor zover dit toen mogelijk was) belangrijke elementen vormden van deze cultuur.* Strikt genomen zou men moeten zeggen dat de klassieke humaniora ons slechts een gehalveerd contact met de cultuur der klassieke oudheid schonken en zeer belangrijke aspecten ervan gewoon terzijde schoven.

Vandaar dat de vraag gewettigd is of een overschakelen naar de wiskunde en de natuurwetenschappen (zonder daarom het literaire uit

het oog te verliezen) niet van een grotere trouw aan de antieke cultuur getuigt dan zulks in de veel geprezen humaniora-studies het geval was. „Door onze bètacultuur maken wij ons niet los van de wortels, maar verankeren wij ons daarin op een nieuwe manier”. Onze tijd is een grootse voortzetting van de mathematische traditie van de klassieke oudheid.

Zoals men ziet zijn de tegenstanders van de studie van het Latijn en het Grieks in het middelbaar onderwijs niet noodzakelijkerwijze tegenstanders van de klassieke oudheid. Juist omgekeerd zou men zich moeten afvragen of hier juist niet van een diepere trouw aan het ware karakter van de antieke cultuur moet gesproken worden.

Verder mogen wij niet vergeten, aldus prof. Kwant, dat onze „bètacultuur” werkelijk een cultuur is, dat zij een hoge vorm van geestesleven is en dat zij allerminst louter materialistisch en pragmatisch mag genoemd worden.

Wij geven deze mening van prof. Kwant hier weer, zonder ons zonder meer achter zijn visie te plaatsen.

Maar ongetwijfeld vormt deze visie een bijdrage tot de discussie die waard is nader bezien te worden.

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Redactie: **Mevr. I. M. A. Donker-Rutgers, dr. H. Bonger, prof. dr. J. C. Brandt Corstius, H. P. Danz, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof, P. W. van der Vliet.**

Tijdelijk Redactiesecretaris:
**H. P. Danz, Schieweg 87C,
Rotterdam-4, telefoon 80641**

Administratie, abonnementen en advertenties:

**Oudegracht 152, Utrecht,
telefoon 101 63; postgiro 304960 t.n.v.
Humanistisch Verbond, Utrecht**

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementsprijs voor leden van humanistische organisaties f 5,- per jaar, voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,-; losse nummers f 0,30.

De bewoonbaarheid van andere werelden

Maar hoe is het in werkelijkheid? Is er leven op de planeten van ons zonnestelsel mogelijk en zo ja, is dit leven dan enigermate met dat op onze aarde te vergelijken? Is de waarschijnlijkheid van intelligente Marsbewoners groot of moeten zij – met de befaamde kanalen van Schiaparelli – naar het rijk der fabelen worden verwezen? Komen er in de broeikas-temperatuur van Venus inderdaad reusachtige reptielen voor, zoals de dynosaurussen, die onze aarde miljoenen jaren geleden hebben bevolkt?

Hier op onze aarde toont het leven al zijn verrassend aanpassingsvermogen, zodat men levensvormen vindt in de duistere diepten van de oceanen en op de ijzige toppen van het gebergte, in het blakerende zonlicht der woestijnen, zowel als in de vochtige ingewanden van de aarde, leven met zuurstof, leven zonder zuurstof, leven dat zich afspeelt rondom het nulpunt, leven dat zich handhaaft bij extreem lage en dat zich staande houdt bij extra hoge temperaturen. Waarom zou het zich niet hebben aangepast bij de andere omstandigheden in de verre vreemde werelden der planeten?

Hoe zijn deze omstandigheden en is de kans groot, dat er zich op de planeten van ons zonnestelsel vormen hebben ontwikkeld, die enigszins lijken op de aardse levensvormen? In het woestijnklimaat van Mars misschien korstmossen of cactusachtige gewassen en koudbloedige dieren, zoals bij ons de insecten en de amfibieën? Nee, de kans is niet groot, dat er op Mercurius veel levends te ontdekken valt. Deze planeet, die zich aan een kant laat blakeren door de zeer nabije zon en de andere kant naar de kille wereldruimte wendt, heeft geen beschuttende dampkring. Met behulp van nauwkeurige instrumenten (de bolometer o.a.) heeft men aan de bruinebakken kant temperaturen van 300 gr. C gemeten en bij sikkelvormige fase aan de donkere zijde ruim 100 gr. C onder nul.

Venus komt wat beter voor de dag. Daar is tenminste een dikke wolkenlaag, die de warmte aan het oppervlak vasthoudt. Er schijnt water en zuurstof te zijn. Dierlijk leven lijkt niet waarschijnlijk, maar plantengroei is in het zachte klimaat van deze planeet volstrekt niet uitgesloten. Maar een bezoek aan Venus schijnt nodig te zijn om zekerheid te krijgen, want het wolkendek verhuult ieder detail.

„Kanalen” op Mars

En dan is er Mars, waarover eind 19de eeuw zoveel pennestrijd is gevoerd. Schiaparelli dacht in 1877 kanalen te zien, die slechts het werk konden zijn van met rede begiftigde wezens, maar met de betere telescopen van tegenwoor-

Boeiende strips over astronauten en hun avontuurlijke reizen door het heelal hebben ons geleidelijk vertrouwd gemaakt met de gedachte, dat op de planeten van ons zonnestelsel en wie weet ook op verder afliggende hemellichamen zich levende wezens bevinden, net als de mens met rede begaafd of wel miljoenen jaren aan ons vooruit wat de beheersing der natuurkrachten betreft. Af en toe komt er uit de wetenschappelijke wereld een mededeling over meteorieten, waarin de fossiele afdrukken zijn gevonden van primitieve levensvormen, over een vegetatie van korstmossen in de ijle atmosfeer van Mars, waarvan men spectroscopische aanwijzingen zou hebben gevonden, of wel – zoals enkele weken geleden – over het voorkomen van zuurstof op de planeet Venus. Men is dan geneigd om „zie je nu wel!” te constateren en begrijpt ternauwernood, waarom de astronauten niet allang de tocht naar deze verre werelden hebben ondernomen, om ter plaatse te leren kennen wat duidelijk zo ongeduldig op onze komst ligt te wachten.

dig vallen de sterke scherp getekende lijnen in vele vlekjes uiteen. Een feit blijft, dat die vlekjes in de lente lichtgroen, des zomers meer blauwgroen en in de herfst bruin worden, alsof zij bedekt zijn met een plantendek, dat in kleur verandert met de wisseling van het seizoen. Maar welk een barre wereld moet het zijn met die stofwolken, die met een snelheid van 10 km per seconde over de vlakke razen! Zuurstof is er, maar ijl als in onze stratosfeer en het water zo gering, dat er aan de polen geen sneeuw valt, maar rijpkristallen, gemengd met het stof van de tropen. „Het klimaat op Mars”, aldus dr. J. J. Raimond in zijn sterregids van 1956, „is te vergelijken met dat van een grote aardse woestijn, mits deze verplaatst wordt naar de poolstreken en vervolgens een vijftien kilometer werd opgeheven tot de stratosfeer . . .”

In de 500 miljoen km ruimte tussen Mars en Jupiter draaien duizenden planetoiden. Ceres, in 1801 ontdekt, heeft een doorsnee van 750 km, maar de meerderheid is nog geen 50 km in diameter, sommige onregelmatig gevormd en wentelend om een as. Niet veel anders dan draaiende rotsblokken in een onmetelijke ruimte, blootstaand aan het ongetemperde geweld van de kosmische stralen. Leven? Nee, dat lijkt op deze rauwe blokken kosmos uitgesloten. En dan komt Jupiter, vijf maal zo ver van de zon als onze moeder aarde en dus ruim 25 maal minder licht. Een enorme planeet met een massa die 318 maal zo groot is als de aarde. 't Is er ijszig goud: ruim 80 gr. C onder nul en bovendien stinkt het er naar ammoniak en methaan. Niets voor aardse neuzen. Zuurstof en stikstof is er niet en het kan zijn, dat ondanks de ijzige temperatuur aan de oppervlakte, Jupiter vlak daaronder nog gloeiende lava is . . . Zelfs een van de negen manen van deze planeet heeft een atmosfeer, met methaan en ammoniak bezwangerd. Saturnus is 9½ maal zover van de zon verwijderd, alles is er onnoemelijk zwaar. De temperatuur is 150 gr. C onder nul en af en toe dondert een rotsblok omlaag uit de ring van brokken, die deze planeet omgordt. Het wereldje wel en dan nog die eeuwige stank naar methaan. Op Neptunus is het nog duisterder en killer. De zon is hier nog slechts te zien als een zeer heldere ster, maar zonder de koesterende warmte, die onze aarde zo dragelijk maakt.

Nergens iets aardigs?

Is er dan nergens in het heelal iets aardigs, pasklaar voor de mens, afgezien dan van onze oude trouwe aarde? O, er zijn in het heelal honderdduizend maal 100 miljoen bewoonbare planeten. Maar wat hebben wij er aan? Wij

zullen er nooit kunnen komen. Fred Hoyle heeft in 1950 een serie radiolezingen gegeven over het wezen van het heelal en onthulde daarbij, dat wij met het blote oog iets meer dan 2000 sterren kunnen zien. Met de grote telescoop van Mount Wilson zijn het er veel meer dan 100 miljoen, alle gelegen binnen ons eigen melkwegstelsel. Elk heeft zo haar eigen planetenstelsel en volgens een voorzichtige raming zijn er – alleen in onze melkweg – daarbij 100.000 bewoonbare planeten. Binnen ons waarnemingsgebied zijn er 100 miljoen melkwegstelsels, met elk meer dan één miljoen planetenstelsels. Dat doet het aantal bewoonbare werelden groeien tot 100 miljoen maal 100.000. Wij kunnen met de sterkste telescopen zien tot op een afstand van hoogstens een miljard lichtjaren. Wat daarachter ligt weten we nog niet, maar vermoedelijk zijn het weer melkwegstelsels met elk 100.000 bewoonbare planeten. Maar wat geeft het als we – zelfs met de snelheid van het licht – een miljard jaar moeten reizen om er te komen? We zullen tevreden moeten zijn met onze aarde en die zo goed mogelijk bewoonbaar moeten maken. Dat is de bescheiden taak van de mens. Maar tegelijk: hoe nuttig en hoe noodzakelijk!

Gerard Lutke Meijer

Lezingen voor de radio

7 juni; VARA, 9.45 uur: P. D. van Royen: „Religieus atheïsme”.

14 juni; VARA, 9.45 uur: H. J. J. Lips: „Nogmaals stenen voor brood”.

21 juni; VARA, 9.45 uur: V. W. D. Schenk: „Grenzen van wetenschap”.

28 juni; VARA, 9.45 uur: A. J. Wichers: „Er ligt iets in ons”.

Niet het enkel blijven leven, maar het goede leven leiden achte men van waarde boven al het andere.

Socrates (Krito)

Het beloofde land is overal, als de beloofde man er maar is.

Felix Timmermans

Rectificatie

Boven het gedicht van Tsjoetsejew in het nummer van 23 mei stond als titel Lente-weer. Dat moest Lente-onweer zijn.

Kroniek van het internationaal gebeuren

Voor de tweede maal in de geschiedenis van de Verenigde Naties heeft de volkerenorganisatie een verzoek ontvangen een door haar opgenomen staat niet langer als afzonderlijke lidstaat te willen beschouwen. De eerste keer betrof het Syrië dat zich toen met Egypte verbond tot de Verenigde Arabische Republiek. Ditmaal is het Zanzibar dat een unie heeft aangegaan met Tanganyika.

Wij mogen hopen dat de bij verrassing tot stand gekomen unie een beter lot beschoren zal zijn dan de V.A.R., waarbinnen het nooit echt „lekker” heeft gezeten. Deze hoop is van des te grotere betekenis, daar Zanzibar, als een Afrikaans Cuba, een haard van internationale onrust dreigde te worden. Na de staatsgreep die een eind maakte aan het sultanaat op het eiland, voerden twee soorten communisme – onderscheidenlijk georiënteerd op Peking en Moskou – er een machtsstrijd met een meer neutralistisch georiënteerd Afrikaans nationalisme.

Het aangaan van de unie betekent een voorlopige overwinning voor de laatste stroming alsmede voor de intelligente staatsman Nyerere, die president van de unie zal zijn. Men mag aannemen, gezien de goede onderlinge verstandhouding, dat de regeringsleiders van de beide andere voormalige leden van de Centraal Afrikaanse Federatie, premier Jomo Kenyatta van Kenia en premier Obote van Oeganda, met de plannen op de hoogte waren en er hun goedkeuring aan hechten. Mogelijk zal de unie het fundament worden van een groter Oost-Afrikaans geheel, dat zeker ook van grote invloed zou kunnen zijn voor een politieke stabilisatie van de net hun onafhankelijkheid verworven hebbende voormalige Britse gebieden meer in het Zuiden, zoals Zambia (Noord-Rhodesia) en Njassaland. Een dergelijk stabiel machtsblok in Oost-Afrika zal ook niet zonder betekenis zijn als tegenhanger van een pan-afrikanisme zoals de meer dictatoriale en extremistische Ghanese president, Kwame Nkrumah.

In ieder geval bespaart deze laatste ontwikkeling rond Zanzibar vele internationale organisaties het werk, naar een bevredigende oplossing te zoeken. Onder meer ook de NATO, die nog steeds met het probleem Cyprus in de maag zit. De ministerraad is de afgelopen maand in Den Haag in haar jaarlijkse zitting bijeen geweest, maar ook daar gelukte het niet de beide NATO-leden, Griekenland en Turkije, tot een realistische verzoeningsstrategie te brengen.

Alle mooie woorden over het nu al 15 jaar bestaande hechte bondgenootschap ten spijt, moet dit toch stof tot nadenken geven. De veiligheid die de organisatie primair ten doel heeft te verzekeren binnen het gebied dat zij beslaat, is hiermee toch wel ondubbelzinnig in het geding gekomen.

Veel van bezinning op het geheel – hoewel bij sommige partners zeker wel aanwezig – is in het openbaar op de driedaagse conferentie niet gebleken. Niet alleen ten aanzien van Cyprus. Over het algemeen gedraagt de NATO zich op het ogenblik als een wat landerige puber, hetgeen misschien de leeftijd met zich meebrengt.

Orginele initiatieven zijn niet aan de orde gekomen, hoewel de grote wereldpolitiek onder Kennedy, Chroestsjow en zelfs ook De Gaulle toch heeft bewezen dat we daar heen moeten: een actief, beweeglijk, maar vooral niets te gek vindend beleid. In plaats daarvan vormde de hoofdmoot in Den Haag de moeilijkheden die de verschillende lidstaten ergens in de wereld ondervinden en uiteraard de steeds manifestere obstructie die Frankrijk binnen het geheel pleegt. Het is jammer dat zij daartegenover niets anders weet te stellen, want op deze wijze is het moeilijk het Franse standpunt dan ook maar in enige mate positief te waarderen.

Hoe een zwakke stee Frankrijk is in organisaties waar wij min of meer aan dit land gebonden zijn zoals in de NATO en de EEG, blijkt bij voortduring. Maar ook steeds duidelijker toont het land zijn slechts zeer oppervlakkig geworteld zijn in de democratie. Deze laatste wordt tenminste stelselmatig verkracht, zo niet om zeep gebracht.

De laatste geslaagde poging betreft de wijziging van de kieswet voor de gemeenteraadsverkiezingen. Nu is er in Frankrijk al zeer veelvuldig geknoeid met kieswetten. Knoeierijen die er steeds op waren gericht het de tegenstander moeilijker te maken dan de eigen partij. Er is meen ik geen enkele partij die zich daar niet op enigerlei tijdstip aan heeft bezondigd.

Maar de knoeierij waar ik het nu over wilde hebben is er toch nog een, die de voorgaande in raffinement slaat. Want er komt nu een veel groter doel om de hoek kijken. Namelijk het bij voorbaat onschadelijk maken van de tegenkandidaten van De Gaulle voor het presidentschap, of althans van zijn enige serieuze tegenkandidaat, Gaston Defferre, de socialistische burgemeester van Marseille.

Wat is namelijk het geval? Door het invoeren van een meerderheidsstelsel vervallen alle zetels in een gemeenteraad zonder enige uitzondering, aan de partij met het meeste aantal stemmen, wanneer in eerste instantie niet reeds een absolute meerderheid wordt behaald. Lijstverbindingen tussendoor zijn verboden. Dat betekent dus al vóór de eerste ronde lijstverbinding en wel bijna overal tussen socialisten, links-radicalen en communisten (wil links enige kans maken), en daarnaast als enige alternatief

voor de rest een lijstverbinding met de gaullisten samen. Daarmee krijgt de U.N.R. een behoorlijke kans zich te herstellen van de nederlagen in de gemeenteraden die de partij sinds 1958 heeft te verduren gehad.

Máár, en daar zit eigenlijk het grote punt, óók in Marseille zal de zaak zo verlopen. Met andere woorden, Defferre wordt gedwongen een verkiezingsalliantie aan te gaan met de communisten, iets dat hij op landelijk niveau voor de presidentsverkiezingen zo nadrukkelijk van de hand heeft gewezen. Doet hij het niet, dan zal hij worden verslagen en zijn burgemeesterstitel verliezen. En iemand die in zijn eigen stad als burgemeester wordt gewipt maakt weinig kans een jaar later als president van de republiek te worden verkozen. Maar aan de andere kant is het ook wel duidelijk dat een man die landelijk zich op het standpunt stelt dat samenwerking met de communisten niet mogelijk is, zijn gezicht – en daarmee ook het vertrouwen van de kiezers – verliest, wanneer hij die samenwerking wel aanvaardt, om zijn burgemeesterschap te prolongeren. Sluw is dit alles wel, maar met democratie heeft het allemaal bar weinig van doen.

Tenslotte nog even noemen dat de 22e van deze maand in Christchurch in Nieuw Zeeland de 11e internationale Student Conference aanvangt. Op de agenda er van staat o.m. de ontwikkeling van een dynamisch plan om te komen tot het deelnemen van studenten aan het leven en werk in hun universiteiten, maar óók ten volle aan dat van hun nationale maatschappijen en de internationale gemeenschap van volkeren. Op een landelijk congres in Scheveningen wensten de Nederlandse studenten zich hierover vorige maand niet uit te spreken. In dit opzicht lijkt het er veel op dat wij ook nog een „ontwikkelingsgebied” zijn. R. B.

(slot van pagina 1)

zag voor de hoogste leiding. Hij ging uit van de veronderstelling, dat het regime zo stevig was gevestigd, dat de bewaking van het volk kon worden verminderd. En dit leidde dus tot de vermaarde „dooi”, de vergroting van de persoonlijke veiligheid, de afnemende van de politieke willekeur. Men behoefde tenslotte niet meer bevreesd te zijn van de beruchte „klop op de deur”, de arrestatie zonder motief. Het persoonlijk-dictatoriale regime van Stalin ging niet voorbij, omdat Chroestsjow het zo had gewild. Deze laatste moest het liquideren, omdat het in tegenspraak was met de machtsverhoudingen binnen de Sowjet-Unie zelf. Dat hij het Stalinisme wilde opheffen pleitte echter voor hem. Vandaar dat hij ook minder vijandig stond tegenover Tito, die al in 1948 had betoogd, dat Stalins tirannie geen basis meer had door het voortschrijden van het volksbewustzijn.

Het gezonde verstand van Chroestsjow is hem ook op een ander terrein van nut geweest. De woelingen in Polen en de opstand in Hongarije in 1956 hebben hem overtuigd, dat de tijd voorbij was, dat de in 1945 bezette gebieden willoze satellieten konden blijven van de Sowjet-Unie. Hun wil en vermogen tot zelfbeschikking groeiden met de dag. In een periode van dékolonisatie, en terwijl men in Moskou dong naar de gunst der „jonge naties van de derde wereld”, konden de Oosteuropese „volksdemocratieën” geen simpele protectoraten blijven. Het proces van hun ontvoogding verloopt langzaam, maar juist dit jaar begonnen de tekenen er op te wijzen, dat de zeventigjarige Nikita overtuigd was van de noodzakelijkheid dezer evolutie. Hij kon in de meimaand in Egypte niet de lof zingen van de nationale bevrijding zonder daaruit consequenties te trekken voor de voorgedijgebieden van de Sowjet-Unie zelf.

Het is voor humanisten belangwekkend de ogen te openen voor elk symptoom van grotere vrijheid, of het nu volken of individuen, poli-

tiek of cultuur betreft. Zo innerlijk tegenstrijdig zijn vele stromingen der ontwikkeling, zo talrijk de teleurstellingen wanneer het „jonge naties” en „nieuwe vormen van politiek” betreft, dat men gemakkelijk vervallen kan tot pessimisme inzake de waarde van begrippen als vooruitgang en evolutie. In de periode van de kernwapens kan men gaan twifelen aan de humanisering der gemeenschap. Het is daarom goed zich rekenschap te geven van hetgeen een figuur als Chroestsjow betekent. Hij is stellig een der belangrijkste staatslieden van de laatste tien jaar. Hij is geen tijdelijke, onverwachte of willekeurige verschijning. Hij is een vertegenwoordiger van stromingen, die (hoevele tegenstellingen er ook in aanwezig zijn) wijzen op hetgeen wij „vooruitgang” plegen te noemen. Het is de moeite waard, daarop de aandacht te vestigen. Constandse.

Chroestsjow



IK denk er ZO over

Overwin de drempelvrees

Lieve mevrouw,
Uw anoniem verhaaltje over uw knikkende knieën en drempelvrees voor de „Roetersstraat” hebben we gelezen.

't Was nieuws van de voorpagina. Wat doen we er nu mee, vergeten of is 't belangrijk genoeg om er verder over te praten?

U vertelde ons niet, dat ook in het A. H. Gerhardhuis, het Dreeshuis en het Gemeentelijk Verzorgingshuis, Jan de Louterstraat, bijeenkomsten worden gehouden voor de buitenkerkelijken in deze bejaarden-tehuizen, die in de belangstelling staan van ons Verbond in Amsterdam. Ook kon u ons nu niet vertellen hoe weinig oudjes en jongere zieken in sanatoria, rust- en ziekenhuizen en vooral ook thuis,

bezocht worden door onze mensen, ook elders in het land.

Dat er overal mensen zijn die reikhalzend een bezoek verwachten van een van ons, met een luisterend oor of een opwekkend woord.

Wel vertelde u ons dat u blij was dit meer dan een uur lang te hebben mogen beleven en dat het een rijke belevenis was. Dat is een heel groot houvast in deze overvolle welvaartsstaat. De oudjes, zieken en zwakken hebben ons, die gezonder en sterker zijn, nodig.

Laten zij die misschien ook wel drempelvrees kennen, maar zeker zij die evenals u dit weten te overwinnen, zich melden voor deze kant van het praktisch humanisme.

B. Rabbie Polak

Humanisme en spiritisme

Een geestverwant uit Leeuwarden, die zich enige jaren actief met het Spiritisme had ingelaten, schreef mij over zijn ervaringen op dit terrein en vroeg mij naar mijn oordeel over het Spiritisme. Ofschoon ik nimmer een séance heb bijgewoond, wilde ik mij er toch niet van afmaken door te antwoorden: „Van dit onderwerp weet ik te weinig af.” Ik meende hem ongeveer het volgende te moeten antwoorden:

„Het Spiritisme acht ik in strijd met onze Humanistische levensovertuiging, omdat het Spiritisme de mens steun doet zoeken bij aanwijzingen van overledenen, terwijl toch de mens zelfstandig behoort te zijn en behoort af te gaan op de inspraak van eigen gezond verstand en geweten.

Het luisteren naar „boodschappen” verzwakt 's mensen verantwoordelijkheidsbesef. Het kweekt een *passieve* geestesgesteldheid aan in plaats van een *actieve*.

Het Humanisme maakt ernst met het *hier* en

nu en wil niet, dat men zich laat afleiden door gezaghebbende stemmen uit het verborgene, overgebracht tijdens een séance.

Voorts vragen wij ons af: zijn die stemmen *echt* of is het *medium* de min of meer helderziende bron van de mededelingen? Indien het waar is, dat geesten van overledenen ons kunnen toespreken, dan is er alle aanleiding toe, zich van de invloed van deze geesten af te wenden, omdat wij als Humanisten ons niet willen laten afbrengen van onze taak, *zelf* onze eigen problemen op te lossen. Wij wensen geen hulp, noch van God, noch van Jezus, noch van het gebed, noch van geesten.

Waar bemoeien die geesten zich eigenlijk mee? Dragen zij soms verantwoordelijkheid voor *onze* daden?

Aldus in grote lijnen mijn antwoord. Naar ik meen, heb ik juist geantwoord. Toch leg ik mijn antwoord graag voor aan de lezers van dit blad voor eventueel commentaar. P. D. van Roijen

Was het nodig?

Het is mij opgevallen dat bij de discussie rond de humanistische geestelijke verzorging in het leger één facet nog niet aan de orde is geweest. Bij alles wat er geschreven is en gezegd, kan worden geconstateerd dat het natuurlijk van groot belang is, dat, in de strijd om de gelijkstelling van het Humanistisch Verbond met de kerken, deze gelijkstelling thans ook op het terrein van de strijdkrachten een feit begint te worden. Maar men kan zich desondanks afvragen: was het nodig dat vertegenwoordigers van het Humanistisch Thuisfront zonder belemmering de schildwachten kunnen passeren?

Vele jongeren, die zich in militaire dienst bevinden, zullen met persoonlijke moeilijkheden van geestelijke aard te kampen hebben: een groot deel van de jongeren op die leeftijd is nog volop bezig zich een levenshouding te verwerven. Even waarschijnlijk is het dat zij meer problemen hebben dan hun leeftijdsgenoten buiten het leger: de zeer speciale omstandigheden waarin zij verkeren zijn daar de oorzaak van.

Tot nu toe was het voor de militairen mogelijk buiten de diensturen contact op te nemen met een humanistisch raadsman, zeker in die garnizoensplaatsen waar humanistische militaire tehuizen bestaan, maar in beginsel was dit even-

zeer ook op andere plaatsen te verwezenlijken. Het is zonder meer duidelijk dat de raadsman, tot wie de militair zich wendde, in het gesprek de vrijheid bezat dat te zeggen wat hij nodig vond. Voorzover mij is gebleken gebruikte hij die vrijheid ook. (Ik heb nog nooit iemand ontmoet die niet enthousiast was over het Coornherthuis; integendeel door dit contact werden hooggestemde, zelfs vaak té hooggestemde verwachtingen van het Verbond bij de deelnemers gewekt). Maar bezit de humanistische raadsman in het leger die vrijheid eveneens? is de vraag die velen zich stellen; en is dat zo'n vreemde vraag na alles wat daarover in de laatste tijd naar voren is gekomen?

Natuurlijk is het zo dat de raadsman nu de mogelijkheid heeft zich meer te „propageren”: iedere militair zal in de toekomst van zijn bestaan op de hoogte kunnen zijn. Maar het is bepaald niet zo dat niets voor de militair had kunnen worden gedaan, indien de humanisten buiten het leger waren blijven staan. En dan vraagt men zich nogmaals af... Maar misschien valt alles in de praktijk nog wel wonderwel mee. Ik hoop dat de heer Lips niet zal verzuimen dat over enige tijd op overtuigende wijze duidelijk te maken.

W. Thoomes

leven
sverz
ekering
op
index
benad
ering
basis

Aurora

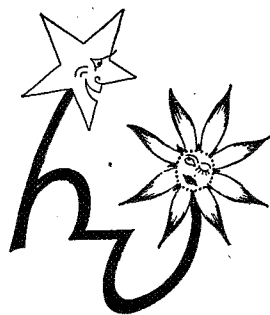
Zend mij vrijblijvend alle inlichtingen over uw Index-Benaderingspolis.

NAAM:

ADRES:

WOONPL:

(In open envelop, gefrankeerd met 5 cts postzegel, zenden aan:
N.V. Levensverzekering Maatschappij
AURORA, Stadhouderskade 1a, A'dam).



„Kijk voor je, engerd!”

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden, onder redactie van J. M. Hondius, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins.

Abonnementsprijs f 15,- per jaar (6 nummers). Losse nummers f 2,50.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever **N. KLUWER-DEVENTER**.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Ook de buitenkerkelijke leden van de Partij van de Arbeid hebben een organisatorisch centrum nodig

DE HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP is dit centrum!

Het orgaan van de H.W.G. is het maandblad

„VERNIEUWING” onder redactie van Karel Timmerman

Abonnementsprijs f 1,75 per jaar

Een proefnummer wordt U gaarne toegezonden door het Secretariaat
Haagweg 210, Leiden

ANNONCES

Heel huis te huur voor de maand juli, vlak bij het bos, 6-8 slaapplaatsen. De Vries, Bremstraat 35, Arnhem. Tel. (08300) 3 25 07.

Dame, wed. 62 jr., zoekt plaatsing als huishoudster. Bij echtpaar waarvan de vrouw door b.b.h. of door ziekte afwezig is, of bij alleenstaande. Ook tijdelijk. Brieven onder no. MW 115 a.h. bureau v.d. blad.

Cult. org. zoekt voor de waarneming van secr.werkzaamh. dame, alg. ontw., intell., die typewerk, corr., etc. verzorgen kan; in bezit van schrijfmachine en telaansl. Part-time thuiswerk. Brieven onder no. MW 116 a.h. bureau v.d. blad.

Weduwnaar, met woning in Z.-Hollands dorp, zoekt kennismaking met eenvoudige wed. of dame 65-70 jr., financieel onafhankelijk. Geen huwelijk. Brieven onder no. MW 117 a.h. bureau v.d. blad.

BEZITSVORMING

samengesteld door Dr. W. Albeda, Dr. A. van Biemen, Ir. G. J. Braat, Drs. H. J. D. Dieters, Drs. J. M. Th. Loeffen, Dr. E. Nordlohne, Drs. A. W. H. J. Quaadvlieg, J. Reehorst en Drs. J. M. den Uyl.

Uitgave Nederlands Gesprek Centrum.

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau, bij voorkeur door overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 30.49.60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht, met op het strookje de vermelding: N.G.C. no. 27.

Zo juist verschenen:

„ESSAYS OF A HUMANIST” by Julian Huxley

U kunt dit boek tegen de prijs van f 15,— bestellen bij het

„HUMANISTISCH VERBOND”

Oudegracht 152, Utrecht – Giro 30.49.60.

Humanistische Correspondentiekring voor **huwelijkscontacten** opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 24 ct aan postzegels insluiten.

Kinderhuis „ELLINCHEM”

Ellecom (Gld.)

zoekt een

* hulp in de huishouding

Leeftijd ± 18-20 jaar; opleiding huishoudschool.

Salaris f 280,— per maand; 4 % vakantietoeslag; 5-daagse werkweek; 18 dagen vakantie per jaar; intern.

Sollicitaties aan de directie.

REKENSCHAP

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
voor wetenschap en cultuur,
wil een blad zijn voor de verdieping van de
humanistische overtuiging

Redactie:

Prof. Mr. A. D. Belinfante, Prof. Dr. J. C. Brandt Corstius,
Prof. Dr. H. Freudenthal, Drs. F. P. Huygens,
Prof. Dr. B. W. Schaper, Dr. P. Thoenes en
Prof. Dr. Libbe van der Wal

Abonnementsprijs:

f 9.50 per jaar (voor donateurs en contribuanten van
Socrates en voor studenten f 8,— per jaar).
Het abonnement kan ieder kwartaal ingaan.



**HUMANISTISCHE STICHTING
SOCRATES**

Oudegracht 152, Utrecht

Giro 582293

**„De motivering van de Godsdienstvrijheid
bij Dirck Volckertszoon Coornhert”**

door Dr. H. Bongers.

Dit boek is een waardevol bezit voor hen, die belangstellen in de
geschiedenis van de idee der verdraagzaamheid.

Prijs f 4,25 – ingenaaid – 180 pagina's.

Er zijn minstens 6000 redenen om bij het samenstellen van uw reclame-budget aan Mens en Wereld te denken.
Het orgaan van een actieve organisatie is altijd een belangrijk communicatiemiddel en als zodanig een ideaal advertentiemedium.
Uitgebreide technische gegevens en de advertentietarieven zenden wij u gaarne toe.
Advertentie afd. Mens en Wereld, Oude Gracht 152, Utrecht.